

Grundlaget for Martinus Instituts genudgivelsespraksis

Notat fra rådet

Vi vil i dette dokument give et kort overblik over grundlaget for Martinus Instituts (MI) genudgivelsespraksis med udgangspunkt i Martinus' efterladte retningslinjer, herunder særligt vedr. retskrivningsmodernisering og rettelse af fejl i værket. Dokumentet er først og fremmest en juridisk betragtning.

De sproglige retningslinjer for genudgivelse af værket er beskrevet af sproggruppen i dokumentet:

Retningslinjer for udgivelse af Det Tredje Testamente – bøger

(http://martinus.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/diverse/retningslinjer_for_udgivelse_af_dtt_boeger.pdf). Vi refererer i notatet til udvalgte punkter heri. En uddybelse af MIs retningslinjer er under forberedelse.

Bestemmelser, rådsbeslutninger og udtalelser om udgivelse af værket er samlet i bilag 1, hvor de vises i deres helhed:

(http://martinus.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/raadet_informerer/bilag_2018.08_bestemmelser_udtalelser_udgivelse_vaerk.pdf)

1. Prioritering af retningslinjer og udtalelser

Martinus' beslutninger og udtalelser vedr. genudgivelse vægtes sådan, at skriftlig dokumentation vejer tungere end mundtlig, nyere udtalelser vejer tungere end gamle, og offentlige dokumenter vejer tungere end private. Dokumenterede rådsbeslutninger tillægges fx større vægt end huskede udtalelser. Ophavsretslovens regler er de overordnede rammer, som Martinus' gavebrev henviser til. Gavebrev, testamente, vedtægter og protokollerede rådsbeslutninger fylder så rammerne ud sammen med Martinus' dokumenterede anvisninger.

Overordnet prioriteres det efterladte materiale efter flg. hierarki:

- a) Ophavsretsloven
- b) Martinus' gavebrev og testamente
- c) MIs vedtægter og protokollerede rådsbeslutninger fra Martinus' tid
- d) Udgivelsespraksis på Martinus' tid
- e) Martinus' bandede udtalelser eller udtalelser fra godkendte referater o.l.

MI benytter altså det efterladte materiale ud fra en afvejning og prioritering af deres vægt. Fx skal de retningslinjer, Martinus løbende har givet for behandlingen og udgivelsen af sit værk, overholdes af MI i det omfang, de ikke strider mod Martinus' sidste ønske i gavebrev og testamente. Hvis Martinus gennem årene har skiftet mening om behandlingen af sit værk, er det Martinus' seneste beslutning, der gælder.

MI anvender alene dokumenterede anvisninger fra Martinus. Hvad en person mener at kunne huske, Martinus sagde, er ikke en ufejlbarlig kilde. Vi kan derfor ikke tillægge udokumenterede erindringer nogen særlig vægt i forhold til genudgivelse af Martinus' værk.

2. Ophavsretsloven

Martinus' værk er ligesom andre forfatteres og kunstneres værker beskyttet af loven om ophavsret.

Ifølge ophavsretslovens § 2, stk. 1 har MI *"eneret til at råde over værket ved at fremstille eksemplarer af det og ved at gøre det tilgængeligt for almenheden i oprindelig eller ændret skikkelse, i oversættelse, i omarbejdelse til anden litteratur eller kunstart eller i anden teknik"*.

Ifølge ophavsretslovens § 3, stk. 2 må værket *"ikke ændres eller gøres tilgængeligt for almenheden på en måde eller i en sammenhæng, der er krænkende for ophavsmandens litterære eller kunstneriske anseelse eller egenart"*.

Ophavsretslovens § 56, stk. 1 giver ret til at foretage ændringer i værkerne, *"der er sædvanlige eller åbenbart forudsat"*. Når man i loven bruger denne ordlyd, henviser man til praksis inden for branchen samt retspraksis. Ved udgivelse af bøger ser man altså på, hvad der er praksis i forlagsbranchen.

I "Betænkning om revision af ophavsretslovens kapitel 3" uddybes § 56. Der står bl.a.: *Det er således tilladt at foretage ændringer, der er nødvendige for udnyttelsen. [...] Også sproglige fejl kan rettes uden ophavsmandens tilladelse.*

3. Gavebrev

Martinus overdrog ved sit testamente og gavebrev alle ophavsrettigheder til sit værk til MI, herunder også retten til at færdiggøre ikke afsluttede arbejder:

Overdragelsen omfatter alle fremtidige litterære arbejder, udkast til nye arbejder og arbejder under forberedelse, alle excerpter, henvisninger, notater, korrespondance, bilag, kort, tegninger og øvrigt materiale, samt retten til at færdiggøre ikke afsluttede arbejder.

Overdragelsen omfatter retten til at udnytte mine arbejder, således som ophavsretten normalt giver indehaveren rettigheder.

Den ydre ramme for MIs forvaltning af sin ophavsret er altså de retningslinjer, man finder i loven om ophavsret.

Martinus' originale gavebrev kan ses her:

http://martinus.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/formalia/martinus_gavebrev_1980.06.pdf

4. Testamente

Martinus gjorde i sit testamente MI til universalarving, og arveretten omfatter også forfatterrettighederne:

Denne arveret omfatter også rettigheder, som normalt er uoverdragelige, og rettigheder i øvrigt af personlig art, såsom mine forfatterrettigheder.

I sit testamente skriver Martinus desuden, at det pålægges universalarvingen at respektere de optegnelser, han efterlader sig vedrørende opfyldelsen af MIs formål og administrationen af MI.

Det betyder, at MI kan udgive værket inden for lovens rammer med de udvidelser og indskrænkninger af ophavsretten eller de retningslinjer for udgivelse, som Martinus har fastlagt.

Martinus' originale testamente kan ses her:

http://martinus.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/formalia/martinus_testamente_1980.06.pdf

5. Vedtægter

Et af de steder, hvor der findes beslutninger fra Martinus' hånd om værkets udgivelse er i MIs vedtægter. MI skal således ifølge formålsparagraffen i vedtægternes § 5, stk 3:

Bevare Martinus' samlede værker uændret, som de foreligger fra hans side, oplyse om disse værker, og gøre disse værker tilgængelige for interesserede, herunder ved publicering, oversættelse og undervisning i betryggende form. (Vedtægter for Fonden Martinus Åndsvidenskabelige Institut, 2014:

http://martinus.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/formalia/fundats_fusioneret_fond_2014.pdf)

Denne bestemmelse er, som nævnt i forordet til *Martinus Åndsvidenskabelige Institut - Love* (1982), "færdigformuleret med Martinus". Vedtægterne er konklusionen på drøftelser med Martinus på rådsmøder i årene 1974-81.

Vedtægterne er generelle og angiver ikke i detaljer, i hvilken form værket skal udgives. I kommentarer til lovene 25.5.1982 står dog: *Det skal ske i betryggende form, ved at der ikke foretages ændringer i indholdet.* Det centrale er altså, at indholdet ikke ændres.

Ud fra vedtægterne alene kan det ikke afgøres, i hvilken form værket skal udgives. Det kan udgives uændret, altså ved at der "ikke ændres et komma", eller det kan udgives i en tilpasset form. Formen skal blot være betryggende, og indholdet må ikke ændres.

MI har derfor støttet sig til Martinus' øvrige anvisninger for værkets udgivelse i form af rådsbeslutninger, praksis i Martinus' tid samt skriftligt refererede udtalelser, der tilsammen definerer MIs nuværende udgivelsespraksis, og som gennemgås i det følgende.

6. Rådsbeslutninger fra Martinus' tid

Der foreligger fire protokollerede rådsbeslutninger fra Martinus' tid, der omhandler værkets behandling.

Den første er fra 13.1.1976:

690. Martinus' bøger

Der må ikke foretages ændringer i bøgerne eller i det, Martinus har skrevet uden hans samtykke.

Den anden er fra 16.3.1976:

706. Martinus værker (690)

Det blev igen fastslået, at bortset fra åbenlyse trykfejl (f.eks. invidid/individ) må der ikke ændres i værkerne uden Martinus personlige medvirken.

Martinus mener iøvrigt, at der næppe er grund til at rette noget som helst. Denne mening blev klart tilkendegivet efter at Aage Hvolby havde fremdraget enkelte eksempler, hvor der fra forskellig side havde været tvivl om rigtigheden. Martinus ville dog gerne se nærmere på en liste fra Aage Hvolby over tilfælde, hvor læsere kan være i tvivl om rigtigheden i teksten. Martinus udtalte klart, at såfremt han efter at have set nærmere på sagen fandt grund til at ændre enkelte ting, ville han naturligvis rette

dem, men han var helt sikker på, der kun kunne være tale om ganske enkelte ting. Det blev fastslået som helt ufravigeligt, at der ikke må foretages rettelser, heller ikke ved oversættelse, uden Martinus medvirken, og såfremt den nævnte liste ikke når at blive behandlet, må der ikke i fremtiden foretages rettelser i Martinus' værker.

Den tredje er fra 30.3.1976:

708. Martinus værker (706 og 690)

Originalmanuskripterne er de autentiske tekster. Eventuelle fejl i bøgerne i forhold til disse originaler må rettes.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at tredje rådsbeslutning (708) refererer til beslutning 690 og 706. Tredje rådsbeslutning er den sidste i rækken og må derfor ses som den endelige konklusion på drøftelserne med Martinus.

MI har derfor i sin udgivelsespraksis først og fremmest gjort gældende, at Martinus har autoriseret originalmanuskriptet som "grundtekst", og at fejl i teksterne kan rettes iht. manuskriptet. Sådanne sætfejl udgør godt 2/3 af rettelserne i værket (pkt. 4 i MIs retningslinjer).

Som det fremgår af anden rådsbeslutning (706), blev Martinus forelagt eksempler på fejl i værket, som han skulle se nærmere på, og man besluttede, at der ikke måtte foretages rettelser, heller ikke ved oversættelse, uden Martinus' medvirken. Tilføjelsen "*heller ikke ved oversættelse*" må betyde, at der var tale om betydningsbærende fejl og ikke fx komma- og andre småfejl, der selvfølgelig rettes ved oversættelse.

Martinus var altså opmærksom på, at der kunne være betydningsbærende fejl i værket, selvom han dog var sikker på, at det kun kunne dreje sig om ganske få. MI har opdaget enkelte betydningsbærende fejl, der er så meningsforstyrrende, at rettelser har været nødvendig. Da Martinus frabad sig, at de blev rettet uden hans medvirken, retter MI kun disse få betydningsbærende fejl med en note i bogen, så læseren klart kan se den oprindelige ordlyd (pkt. 6 i MIs retningslinjer). At der forekommer betydningsbærende fejl, der bør rettes, understøttes af udgivelsespraksissen i Martinus' tid, se afsnit 7.

Det fremgår tillige af anden rådsbeslutning (706), at tryk- og stavfejl må rettes (pkt. 5 i MIs retningslinjer). I samme kategori som tryk- og stavfejl regner MI også åbenlyse småfejl og forglemmelser såsom manglende anførselstegn, bindestreger, mellemrum m.m., hvilket også understøttes af udgivelsespraksissen i Martinus' tid, se afsnit 7. Åbenlyse småfejl og forglemmelser udgør knap 1/3 af rettelserne i værket.

Og den fjerde er fra 25.4.1978 (omtales i afsnit 7):

754. Martinus værker (690, 706)

En liste over mindre rettelser i bogen Bisættelse er udarbejdet af Bertil. Rettelserne er foretaget sammen med Martinus. I Livets Bog V, VI og VII er der i 1972-74 foretaget tilsvarende rettelser, som dog ikke er noteret.

(http://martinus.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/rettelseslister/Bisaettelse_rettelsesblad_1978.jpg)

7. Udgivelsespraksis på Martinus' tid

Martinus foretog selv rettelser i sine udgivelser. Det bedste eksempel er genudgivelsen af bogen *Bisættelse* i 1978, hvor Martinus underskrev et rettelsesblad, der dokumenterer rettelserne (rettelsesbladet

angiver desuden, at lignende rettelser er foretaget i *Livets Bog* 5-7 fra 1972-74, disse er dog kun dokumenteret i selve bøgerne).

(http://martinus.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/rettelseslister/Bisaettelse_rettelsesblad_1978.jpg)

I *Bisættelse* 1978 er rettet en betydningsbærende fejl (hjerterorganer > hjerneorganer), hvilket bekræfter, at der i værket kan forekomme enkelte meningsforstyrrende fejl, som bør rettes. Et andet eksempel er fra bogen *Det Evige Verdensbillede 1*, hvor Martinus i sin egen bog har opdaget og rettet en meningsforstyrrende fejl (underbevidsthed > overbevidsthed). Fejlen nåede ikke at blive rettet i Martinus' tid, men det gjorde den, da bogen blev genudgivet i 2001. Som nævnt i afsnit 6 retter MI de få betydningsbærende fejl med en note i bogen.

I *Bisættelse* 1978 er desuden rettet en række mindre fejl. Hvis ordenes betydning er ændret, er rettelserne vist på rettelsesbladet, og ellers er de blot indført i bogen (stiltiende rettelser). MI retter ikke automatisk sådanne småfejl, men hvis de er helt åbenlyse, henregner vi dem til samme kategori som tryk- og stavefejl (pkt. 5 i MIs retningslinjer) og retter dem. Som nævnt i afsnit 6 kan det dreje sig om manglende anførselstegn, bindestreger, mellemrum m.m. Til forskel fra dengang dokumenterer vi i dag alle rettelser på officielle, offentliggjorte rettelseslister.

Vedr. ny retskrivning

Ved genudgivelsen af *Livets Bog* på offentligt forlag (Borgen) i 1981-85 rakte økonomien ikke til en retskrivningsmodernisering med helt ny sats, så man fortsatte traditionen med fotografisk genoptryk uden at ændre den gamle retskrivning. På et formøde i rådet 29.1.1980 siger Martinus om ny retskrivning i *Livets Bog*, at "*det behøver ikke at være i denne omgang*".

Flere tiltag bekræfter da også, at Martinus på sigt ønskede værket retskrivningsmoderniseret:

1. Martinus foretog retskrivningsmoderniseringer i andre bøger. Bogen *Bisættelse* fik ny retskrivning, da den udkom som bog i 1951 (den oprindelige publicering i *Kosmos* 1934-35 var med gammel retskrivning). Flere småbøger udkom ligeledes med ny ændret retskrivning.
2. Martinus udgav fra starten *Det Evige Verdensbillede* 1-3 (1963-68) med ny retskrivning.
3. Ved den nævnte korrekturgennemgang af *Bisættelse* i 1978 godkendte Martinus at rette svingende brug af store og små begyndelsesbogstaver.
4. I *Det Evige Verdensbillede* 2 (1964) samt i *Menneskehedens skæbne* (småbog nr. 1, 1962) citerer Martinus de centrale 12 punkter fra *Livets Bog* bind 1, stk. 117, omsat til ny retskrivning.

Praksis fra Martinus' tid viser altså, at Martinus var indstillet på at opdatere værket til nutidig retskrivning, og denne praksis har MI fortsat (pkt. 3 i MIs retningslinjer) for at tilgodese nutidige, moderne læsere, så de får den letteste adgang til værket. Ved søgninger i værket er det også en stor fordel, at stavemåden er ens i alle bøger. Modernisering til ny retskrivning ændrer ikke ordenes betydning.

8. Martinus' udtalelser om rettelser

Martinus fremkom med to udtalelser om værkets behandling på de såkaldte "torsdagsmøder" (interne medarbejdermøder på MI), der er taget til referat:

Det blev igen understreget, at intet af det, Martinus har skrevet, må ændres. (29.1.1976)

Martinus understregede igen meget kraftigt, at der intet måtte rettes i skrifterne. "Om noget er skrevet "primitivt", så skal det blive stående "primitivt"." – "Folk må gerne se, at jeg ikke er særlig belæst." "Stavefejl må gerne – efter samråd – rettes."

Martinus slog fast igen, at han ikke ønskede nogen ændringer i hans skrevne form. Det skrevne kan miste en del derved. (30.3.1978)

Det første udsagn er fra 29.1.1976, altså 16 dage efter første rådsbeslutning (13.1.1976) vedr. rettelser i værket. Udsagnet skal formentlig ses som en orientering til medarbejderne om denne beslutning, der som nævnt under pkt. 6 var den første i en serie på tre rådsbeslutninger.

Det andet udsagn fra 30.3.1978 drejer sig om Martinus' måde at skrive på, som svar på spørgsmål fra mødedeltagerne vedr. sprogstilen i bøgerne. Undertiden fik Martinus henvendelser fra læsere, der mente, at sproget var knudret, tungt eller vanskeligt. Martinus' svar viser altså, at hans stil er, som den er, og ikke skal "forbedres". Han har ved andre lejligheder udtalt, at sproget har sine begrænsninger, fordi det ikke er udviklet til at beskrive den åndelige verdens realiteter.

Anledningen til drøftelsen på dette møde var et brev fra Bertil Ekström til Martinus skrevet dagen før mødet vedrørende "sproglige fejl" i værket. På en kopi af brevet har Bertil noteret Martinus' holdning fra mødet: *"Jeg er ikke lærd – jeg ønsker ikke, at der forandres eller pyntes på mit sprog – det skal være, som det er. Jeg er en bonde, og det skal ikke skjules, at jeg ikke er studeret"* (30.3.1978).

(http://martinus.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/raadet_informerer/brev_1978.03_fra_bertil_til_martinus.pdf).

9. Konklusion

Som det er fremgået, foretog Martinus rettelser i sine genudgivelser. Desuden autoriserede han originalmanuskriptet som en "grundtekst", som bogteksterne kan holdes op imod i tilfælde af fejl. MI definerer således "det autentiske værk" som: *Det mest autentiske udtryk i variationen mellem originalmanuskript, førsteudgave og Martinus' egne rettelser i senere udgaver.*

Martinus gav med gavebrev, testamente, fundats, rådsbeslutninger og egen udgivelsespraksis MI mulighed for at genudgive værket "i ændret skikkelse" i overensstemmelse med ophavsretsloven. Herunder kan MI opdatere retskrivningen og rette sættefejl, åbenlyse tryk- og stavefejl samt rette de meget få betydningsbærende fejl med en note i bogen.

MI's nuværende udgivelsespraksis er i forbindelse med ophavsretssagen, som MI indledte i 2013, blevet prøvet ved byretten netop mht. Martinus' beslutninger, og byretten fandt dem alle respekteret (herunder også iht. kravene i fundatsen).

Rådet for Martinus Institut

August 2018